

Nidingens Fågelstation – om skärsnäppan själv får välja!

Mikael Hake & Tommy Järås

Nidingen är en liten ö (1000 x 300 m) belägen långt ute i Kattegatt, ca sju km sydväst om Onsala-halvön som i sin tur ligger fyra mil söder om Göteborg. Här driver Göteborgs Ornitologiska Förening sedan 1980 en fågelstation där den huvudsakliga verksamheten består i att ringmärka förbiflyttande och häckande fåglar. Stationen är normalt bemannad från mitten/slutet av mars till början/mitten av november varje år, och under perioden 1980-2004 har nästan 180 000 fåglar ringmärkts.

Nidingen är kanske mest känd för att hysa Sveriges enda koloni av häckande tretåiga måsar. Dess läge långt ut i havsbandet gör dock att det även är ett perfekt tillhåll för skärsnäppan, och under ovan nämnda period har inte mindre än 1 391 exemplar av arten ringmärkts på ön. Under vintersäsongen 1985/86 påbörjade vi ett specialprojekt i vilket samtliga fångade skärsnäppor förses med individuella färggringskombinationer. Till och med 2004 hade hela 989 individer märkts med en kombination av en metallring och tre färgringar.

Tången lockar

Skärsnäppan övervintrar på Nidingen med som mest 400 individer varje år. Det som drar fåglarna till ön är den rikliga födotillgången i de tångbankar som oftast kantar öns stränder. Normalt anländer de första fåglarna i slutet av september, men det stora inflödet dröjer till mitten av oktober. Att förhållandena är mycket gynnsamma för arten på Nidingen bevisas av det faktum att många fåglar stannar kvar väldigt länge under våren och lägger på sig fett inför den långa resan till häckplatserna. I slutet av maj brukar det fortfarande vara ett hundratal fåglar kvar, och de sista lämnar inte ön förrän i början av juni. Dessa individer har då lagt på sig en stor mängd fett. Tack vare att många fåglar hål-

Vadarfällor som placerats ut på en av de tångbankar som ibland kantar Nidingens stränder.

ler till på ön under hela säsongen och regelbundet kan fångas, vet vi att en del individer ökar i vikt från ca 65 till drygt 100 gram. De lägger alltså på sig 50-60% fett, vilket innebär att de, åtminstone under gynnsamma vindförhållanden, kan flyga nonstop till Nordnorge eller kanske rent av ända till sina häckplatser i arktiska områden.

I huvudsak ortstrogna

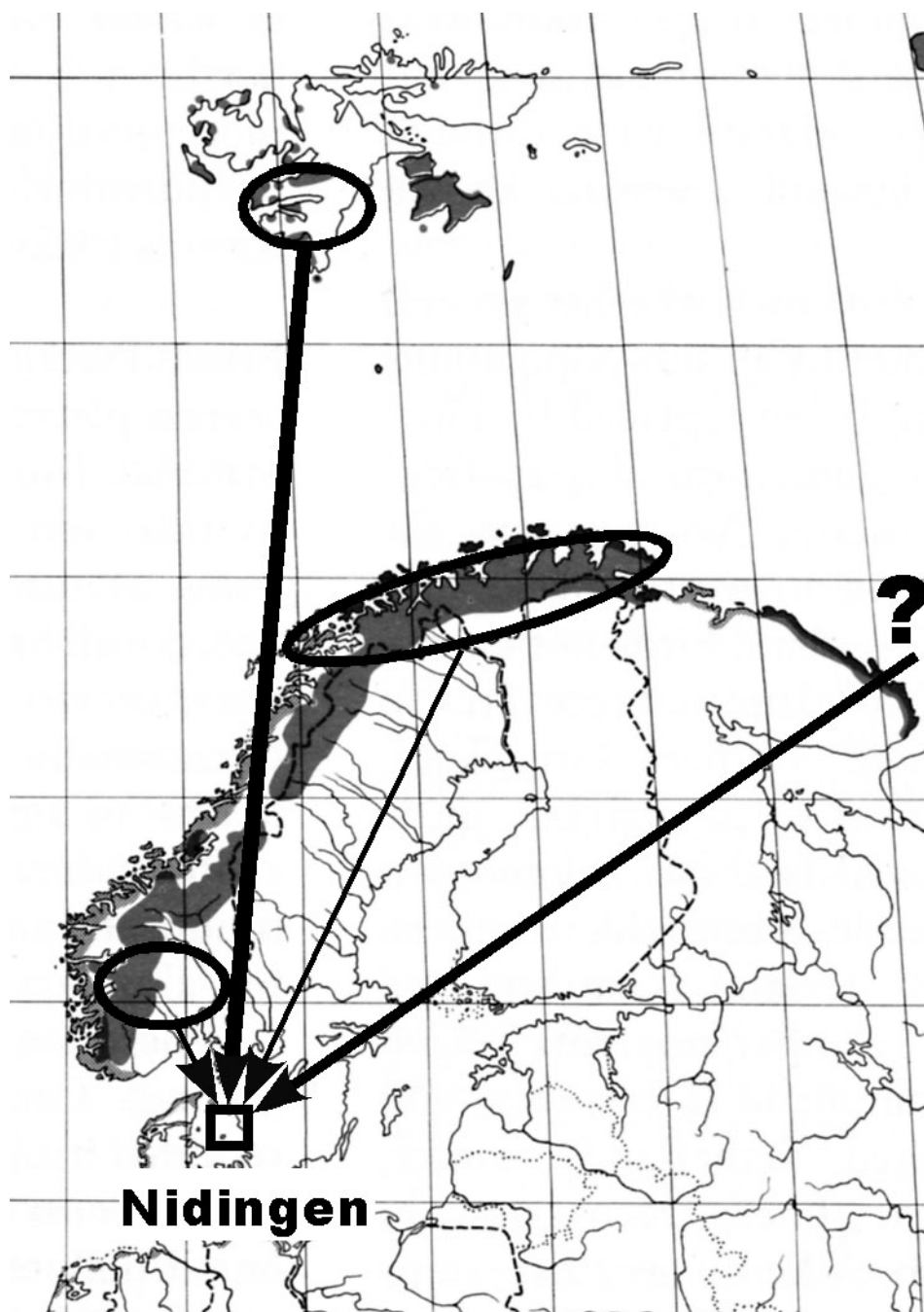
Tack vare färgmärkningen har vi fått mycket intressant information om skärsnäppans flyttning och övervintring. Vi vet nu bland annat att de fåglar som övervintrar på ön i regel återkommer år efter år. En del av de ungfåglar som märks, sprider sig emellertid till andra övervintringsområden, och det finns flera återfynd från övriga delar av västkusten, östkusten samt från Danmark, England, Tyskland, Holland och Belgien. De flesta återfynd längs Nordsjökusten gjordes under de mycket kalla vinternarna i mitten av 1980-talet, och en del av dessa måste betraktas som tillfälliga förflyttningar, då fåglarna återvänt till Nidingen senare under vintern/våren och sedan vistats på Nidingen under efterföljande vintersäsonger. Återfynd i övriga delar av Sverige och i Danmark har dock gjorts kontinuerligt sedan skärsnäpporna började färgmärkas, och representerar nog i högre grad spridning till andra övervintringsplatser. Det verkar även som om vi fångar en del fåglar som bara rastar tillfälligt på ön under de huvudsakliga sträckperioderna i oktober och maj och som alltså är på väg till och från andra övervintringsplatser.

Blandad kompott

Genom färgmärkningen har vi också fått reda på att skärsnäpporna som övervintrar på Nidingen härstammar från flera olika häckningsområden. Detta vet vi tack vare återfynd och observationer av färgmärkta fåglar, men också genom att vi analyserat ruggningsmönster och kroppsstorlek hos de fåglar som fångats. Skärsnäppan häckar i ganska avgränsade populationer i arktiska och högarktiska områden (Cramp & Simmons 1983), och fåglarna från de olika populationerna skiljer sig åt när det gäller storlek och ruggningsstrategi (Atkinson m.fl. 1981). Genom att jämföra framför allt kroppsmaat hos fåglar som fångats på olika häckplatser med fåglar som fångats på Nidingen, har vi därför fått god information om var våra övervintrande fåglar häckar.

Våra analyser visar att skärsnäpporna på Nidingen kommer från minst fyra olika populationer. 13 observationer av skärsnäppor som märkts på ön har gjorts på Svalbard genom åren. Fyra av dessa har faktiskt gjorts av författarna själva i Adventviken vid huvudorten Longyearbyen! En fågel som märktes på häckplats nära Adventdalen, norr om Longyearbyen, övervintrade dessutom på Nidingen under nästan 10 säsonger. Storleksanalyser visar att de flesta av Nidingens skärsnäppor troligen kommer från Svalbardpopulationen. En avläsning av en nidingenmärkt fågel gjordes emellertid på häckplats nära Vardö på Varangerhalvön i Nordnorge i juli 1995, vilket visar att även fåglar från populationen som häckar i norra Skandinavien besöker ön.

Förutom fåglar från dessa båda populationer, i vilka fåglarna kan betecknas som "medelstora", besöks Nidingen av skärsnäppor med klart mindre, respektive större kroppsstorlek. De småväxta fåglarna kommer från en isolerad population som häckar på Hardangervidda i Norge. Detta vet vi, eftersom fåglarna där är klart mindre än representerer från alla övriga populationer. Endast ett fåtal småväxta fåglar dyker upp hos oss, och detta är troligen individer som flugit fel eftersom vi vet att denna population normalt övervintrar i Skottland (Atkinson m.fl. 1981). De storväxta fåglarna är mer talrikt representerade på Nidingen, och varifrån de kommer är mer osäkert. Vi vet att storväxta skärsnäppor endast häckar på Island, i nordöstra Kanada och på Tajmyrhalvön i norra Ryssland. De

Figur 1. Skärsnäpporna på Nidingen kommer från minst fyra olika populationer. Ju kraftigare pil, desto större proportion av de övervintrande fåglarna utgör respektive population.

isländska fåglarna är stannfåglar (Summers m.fl. 1988), vilket gör det mindre troligt att de skulle uppträda på Nidingen. Däremot verkar det finnas en sträckrutt av storvuxna fåglar genom Östersjön, Bottenhavet och Bottenviken, då återfynd av sådana fåglar som märkts på Nidingen gjorts bland annat längs norrlandskusten, på Åland sent i maj och i norra Finland i mitten av december (påkörd av en bil mitt i natten!). Det är alltså sannolikt att de "mystiska" storvuxna fåglarna kommer från Tajmyr, men detta återstår att bevisa genom återfynd i häckningsområdet.

Förutom att representanter från dessa fyra olika populationer regelbundet förekommer på Nidingen, kan även fåglar från andra häckningsområden vara representerade. Eftersom individer från många av skärnsnäppans delpopulationer överlappar i kroppsstorlek, är detta dock svårt att få bekräftat så länge inga återfynd gjorts på andra ställen. Ni som är intresserade av en mer detaljerad redogörelse för flyttningen hos de skärnsnäppor som övervintrar på Nidingen - se Hake (1996), Hake m.fl. (1997).

Den gamle och tången

Tack vare färgmärkningen kunde vi även notera ett nytt åldersrekord för skärnsnäppa under senhösten 2005. Den 26:e oktober observerades nämligen en individ som märktes som årsunge på Nidingen själva nyårsafton 1985. Den hade alltså uppnått den aktningsvärda åldern av drygt 20 år, vilket är världsrekord för arten. Visserligen påstår sig man i Finland ha haft en färgmärkt skärnsnäppa som blev drygt 20 år (Staaav 2002), men detta beror på en felavläsning av en individ som dubbelmärkts. Det

tidigare rekordet för Nidingenmärkta skärnsnäppor var 18 år, och dessutom har vi haft några individer som fått fira sin 17:e kläckningdag.

Att vadare blir gamla är känt sedan tidigare, men att en så pass liten art som skärnsnäppan kan uppnå en såpass hög ålder måste ändå anses som anmärkningsvärt. Om vår gamling lyckas överleva vintern finns det stora chanser att vi återser den under våren och att den då slår sitt eget åldersrekord. Fågeln har nämligen övervintrat regelbundet på Nidingen sedan den märktes för snart 20 år sedan.

Spana efter märkta snäppor!

Som tidigare nämnts har ett stort antal skärnsnäppor färgmärkts på Nidingen genom åren, och en hel del återfynd har gjorts i olika delar av Sverige. Det lönar sig alltså att spana efter färgringar om man ser en flock skärnsnäppor någonstans. Fåglarna har en kombination av en metallring + en färgring på ena benet och två färgringar på det andra benet. Färger som använts på ringen som sitter ovanför eller under metallringen är mörkblå, ljusblå och lila. På andra benet finns två ringar som har någon av färgerna röd, orange, gul, vit, svart, mörkgrön, ljusgrön, mörkblå, ljusblå eller lila. Notera att färgringen på metallbenet kan sitta ovanför knäleden och kan vara svår att se. I övrigt sitter alla ringar nedanför knäleden.

Besök Nidingen Du med

Nidingen är en mycket speciell ö i västerhavet eftersom det inte är en klippö utan toppen på en mo-

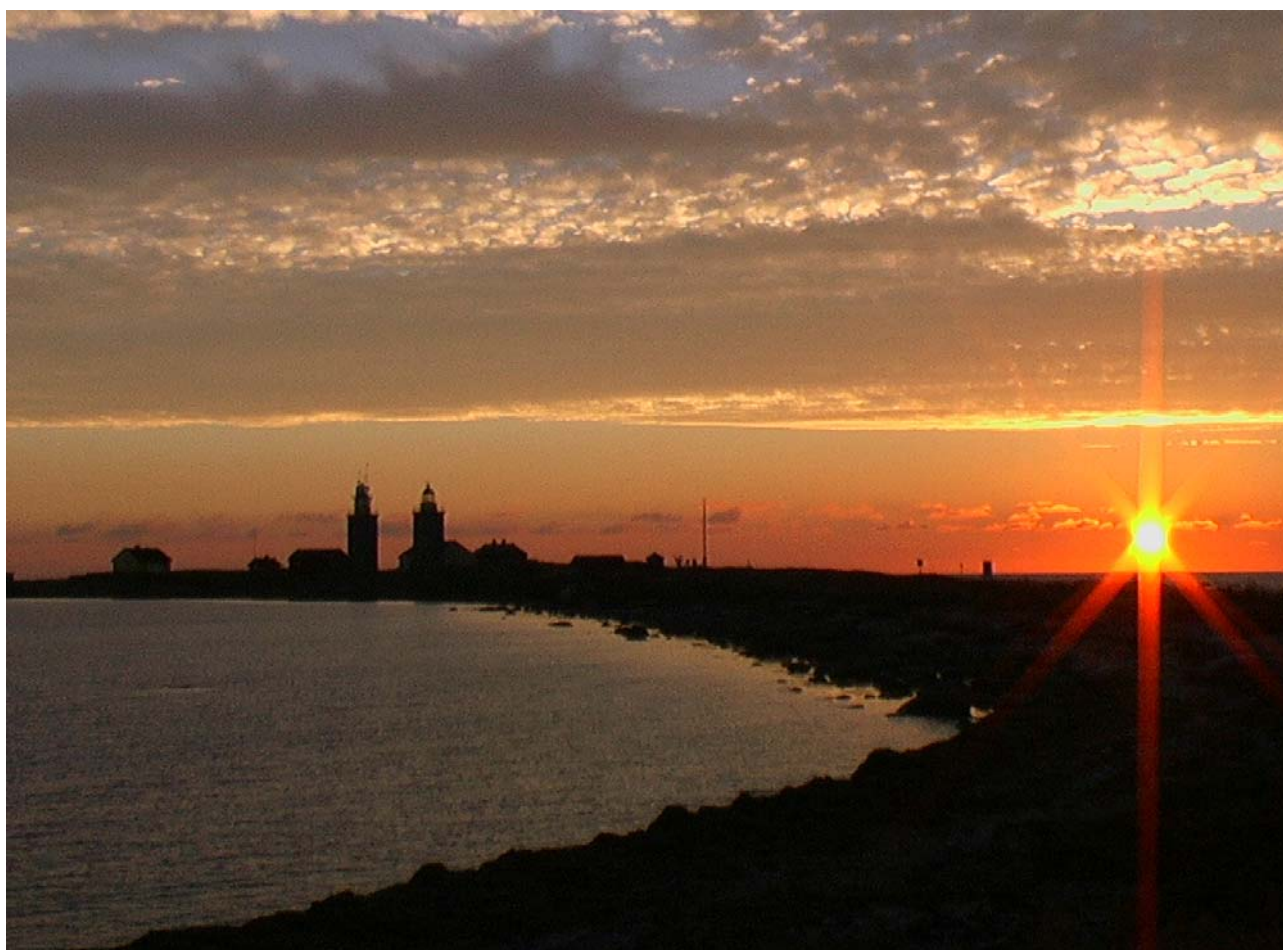

Färgmärkt, 10-årig skärnsnäppa på Nidingen en solig dag i slutet av mars 2003.

ränrygg som sticker upp ovanför vattenytan. Efter-
som Nidingen dessutom är unik så till vida att det
inte finns några häckande kråkor eller några mark-
levande rovdjur där, är tätheten av häckande fåglar
hög. Förutom de måsar, trutar och tärnor som
häckar på ön, är karaktärsarterna tretåig mås, to-
bisgrissla och skärpiplärka. Det finns även utmärk-
ta möjligheter att se havsfåglar under hela året.
Den som är intresserad av att läsa mer om Niding-
en och dessutom se bilder från verksamheten kan
surfa in på Anders Melins hemsida på nätet
(www.bostream.nu/andersmelinshemsida/nidingen.htm). På denna sida kan man dessutom ladda ner
Pdf-filer med rapporter ("Nidingen-nytt") i dag-
boksform från verksamheten 2003-2005. Boka
plats genom att kontakta Mikael Hake på telefon
031-471368 / 070-6464871 eller via e-post:
mikael.hake@nvb.slu.se. Välkommen!

Litteraturreferenser

- Atkinson, N.K., Summers, R.W., Nicoll, M. &
Greenwood, J.J.D. 1981. Population, movements and
biometrics of the Purple Sandpiper *Calidris maritima* in
eastern Scotland. *Ornis Scandinavica* 12:18-27.
- Cramp, S. & Simmons, K.E.L. (red.) 1983. *The Birds of
the Western Palearctic*. Vol. 3. Oxford University
Press, Oxford.
- Hake, M., Blomqvist, D., Pierce, E.P., Järås, T. &
Johansson, O.C. 1997. Population size, migration
routes and breeding origin of Purple Sandpipers
Calidris maritima wintering in Sweden. *Ornis Svecica*
7:121-132.
- Hake, M. 1996. Skärnsnäppans *Calidris maritima* flyttning
och övervintring. I: (Johansson, C. red.) *Meddelande nr
35 från Getteröns Fågelstation 1995* (sid. 12-21).
Varbergs Ornitologiska Förening.
- Staaav, R. 2002. De äldsta fåglarna i europeisk och svensk
ringmärkning. *Ringinform* 25:11-15.
- Summers, R.W., Corse, C.J., Nicoll, M., Smith, R. &
Whitfield, D.P. 1988. The biometrics and wintering
area of Icelandic Purple Sandpipers. *Ringing & Mi-
gration* 9:133-138

Solnedgång över Nidingen en vacker septemberkväll 2003.